

BİR DEVRİM SÜRECİ: ARAP BAHARI

Feyza Hilal Koraltan

İstanbul Arel Üniversitesi

ÖZET

2010 yılında gerçekleşen Arap Baharı dalgası devrim niteliğinde bir dalga olarak gerçekleşmiştir. Arap Baharı'nın etkilediği ülkelerin bir kısmında yönetim değişmiş, bir kısmında devrim sonrası darbe yaşanmış, bir kısmında ise hiç değişim yaşanmamıştır. Arap Baharı; ülkeleri etkilemiş olmakla beraber oluşan siyasi boşluklar neticesinde, var olan terör örgütleri güçlenmiş ve yeni terör örgütleri de peyda olmuştur. Terör sorunu beraberinde toplu katliamları ve arkasından göçleri getirmiştir. Her devrim sonrası eski rejimler yıkılıp yerine yeni rejimler gelirken, Arap Baharı bu süreci gerçekleştirememiştir. Arap Baharı halklar tarafından başlatılmış, yönetimler tarafından şekillendirilmiş bir süreç olmuştur. Hatta Libya ve Mısır yönetimleri diktatörlerinden arındırılmış fakat yerini iç savaş ve darbe yönetimine bırakmıştır. Arap Baharı devrim niteliği ile ortaya çıkmıştır fakat geride darbe, terör ve iç savaşlar bırakmıştır. Arap Baharı sürecinin oluşturduğu siyasi boşluklar neticesinde El-Kaide, PYD, Hizbullah, IŞİD gibi terör örgütleri güçlerine güç katmıştır. Terör örgütlerinin sahada varlık göstermeleri ile artık Arap Baharı süreci çıkar savaşları sürecine dönüşmüştür. Bu yeni sürece Batılı güçlerin de müdahaleleri ile Ortadoğu bugün istikrardan olabildiğince uzaklaşmıştır. Devrim niteliği ile başlayan Arap Baharı bu niteliğinden oldukça farklılaşmıştır. Bu çalışmada Arap Baharı sürecini 'Arap Baharı süreci tamamlanamamış bir devrim mi?' sorusu üzerinden analiz etmeye çalışacağız. Arap Baharı sürecinin ilerlemesini ise süreci etkileyen terör, iç savaş ve darbe faktörlerini baz alarak analiz etmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Devrim, Arap Baharı, İç Savaş, Darbe, Terör

1. Giriş

2010 yılında Tunus'ta Muhammed Buazizi'nin kendisini yakarak gerçekleştirdiği eylem, Arap Baharı devrimini başlatmıştır. Aslında bu eylem patlamaya hazır bir bombanın ateşlenmesidir. Bölge halkları zaman zaman belli grupların gerçekleştirdiği isyanlarla içinde buldukları durumlara karşı tepki göstermişlerdir (Kışlakçı, 2012, s.123). Bölge ülkelerinde yaşanan yüksek oranlı işsizlik, yolsuzluk ve halkların yönetimlerde söz sahibi olamaması protestolara neden olmaktadır (Kutlay Ve Dinçer, 2011, s.101). Bu tepkilerine cevap alamamaları ve yaşam şartlarında herhangi bir iyileştirme yapılmaması bölge halklarını 'devrim' niteliğinde bir ayaklanmaya teşvik etmiştir. Nitekim Buazizi'nin eylemi sonrası Tunus'ta başlayan olaylar büyümüş ve bölgedeki diğer ülkelere de sıçramıştır. Öyle ki Tunus, Mısır, Yemen ve Libya diktatörlerinden kurtulmuş ve yeni yönetim için çalışmalara başlanmıştır. Mısır'da yapılan seçimler sonucu Müslüman Kardeşler Örgütü yönetime gelmiş ve Muhammed Mursi cumhurbaşkanı olmuştur. Bu gelişmeler Arap Baharı dalgasının devrim niteliği ile gerçekleştirdiği gelişmelerdir. Fakat bu 'devrim' Suriye'ye ulaştığında gelişmesi durmuş ve gerileme devresine geçmiştir. Yönetim değişmemiş aksi gibi halkına savaş açmıştır. Suriye'de gerçekleşen bu gelişmeler enteresan bir şekilde demokratikleşmeye adım atmış olan Mısır, Tunus, Yemen ve Libya'da da bir gerileme dönemi başlatmıştır. Arap Baharı devrim niteliğini Suriye'de kaybetmiştir. Devrim niteliğini kaybetmesi ile beraber aşırı şiddet yöntemleri darbe, iç savaş ve teröre yol açmıştır. Demokrasi çalışmaları, şiddet yönetimleri ile yer değiştirmiştir. Bölgenin şiddet yönetimlerine geçişinde özellikle geçmişten gelen ve bugün devam eden sorunlu yönetimler, bu yönetimlerin beslediği elit kadrolar ve toplumun sosyo-ekonomik problemleri etkili olmuştur. Bu faktörler günümüz bölge terörünün de zeminini hazırlamıştır.

2. Geçmişten Bölgeye Kalan Miras

İnsanlık tarihinde büyük önem arz eden Birinci Dünya Savaşı, Ortadoğu için adeta bir alt- üst oluş dönemidir. Bilinmektedir ki; Osmanlı İmparatorluğu sonrası Ortadoğu'ya Batılı güçler şekil vermiş ve Ortadoğu hiç bitmeyen bir çöküş dönemine girmiştir (Zengin, 2013, 26). Batı Birinci Dünya Savaşı sonrası bölge yönetimlerini kendi isteği doğrultusunda şekillendirmiş ve bunun sonucunda bölgede uzun ömürlü diktatörlükler kök salmıştır (Akbaş, 2012, s.53). Bölge ülkelerinin yönetimleri,

ekseriyetle askeri darbe sonrası oluşan ve Batılı güçlerin desteklediği yönetimlerdir (Yılmaz, t.y, s.1). Bu yönetimler aynı aileye mensup kişilerin arasında devredilmektedir (Akbaş, 2012, s.55) Yönetimi devralan aile ferdi yönetimi devreden yöneticinin izlediği yolu izlemekte ve Batı ile ilişkilerini güçlü bir şekilde devam ettirmektedir.

Ortadoğu Batı için enerji kaynakları, konumu ve muazzam bir pazar olma özelliği nedeniyle önemlidir (T. Deniz, 2012, s.155) Batılı güçlerin desteklerini alan bölge diktatörleri, bölgenin enerji kaynaklarından sağladıkları gelir ile başta silah olmak üzere büyük şirketlerin en önemli pazarlarından biridir. Büyük müttefik İsrail'in güvenliği ve büyük düşman İran'ın kontrolü de yine Batı'nın bölgeye hâkim olmasıyla gerçekleşmiştir (T. Deniz, 2012, s.155) Tabi bölgenin en bilinen özelliği sahip olduğu petrol rezervleri bölgenin önemini sağlayan bir diğer unsurdur. Tüm bu nedenlerden dolayı Ortadoğu Batı için önem arz etmekte ve kontrol edilmesi gerekmektedir. Batı bu kontrolü bölgeye hâkim kıldığı diktatörler aracılığıyla sağlarken, diktatörler de Batı dünyasından aldıkları destekle koltuklarını korumuşlardır. Tipik kazan- kazan stratejisini gördüğümüz Ortadoğu'da, aslında en önemli fakat göz ardı edilen unsur bölge halklarıdır.

Osmanlı İmparatorluğu sonrası başlayan çöküş dönemini; savaş sonrası sömürge dönemi ve ardından diktatörler dönemi takip etmiş, bölge halkları hiçbir zaman yönetimde söz sahibi olamamıştır (Akbaş, 2012, s.55). Ekonomik koşulların zorluğunun da eklendiği bu durumda, zaman zaman isyanlar ve bölge halklarının desteğini de alan terör örgütlenmeleri görülmüştür (Cirhinlioğlu ve Bulut, 2010, s.319-320) Geçmişten bölgeye diktatörler, diktatörlerin yönetiminden kaynaklanan ve günden güne büyüyen toplumsal sorunlar ile bu sorunların ürettiği ve sürekli güçlenen terör örgütleri miras kalmıştır. Bu miras bugüne katlanarak ulaşmıştır ve çözümsüzlük artık bölge halklarının isyanlarına neden olmaktadır.

3. Arap Baharı 'Devrim' Süreci

2010 yılında gerçekleşen Arap Baharı devrim niteliğinde bir dalga olarak lanse edilmiştir. Kötü toplumsal koşullara isyan eden bölge halkları, kitlesel bir başkaldırıyla yönetimlerde değişim istemiştir. Kitlesel başkaldırının ilk adımı Tunus'ta atılmıştır. 'Üniversite mezunu işsiz' Muhammed Buazizi'nin kendisini yakması sonucu Tunus'ta isyanlar başlamıştır (Açıkgöz, 2013, 316). İsyancıların görünür nedeni belki Buazizi'ye destek olmaktır fakat asıl neden çözüm üretilmeyen toplumsal sorunlardır (Kışlakçı, 2012, 135).

Bölge halklarının; adaletsizlik, işsizlik ve yönetimde söz sahibi olamaması gibi kemikleşmiş olan sorunları, özellikle 2000'li yıllarda zaman zaman görülen isyanlara sebep olmuştur (Kışlakçı, 2012, s.123). Fakat Arap Baharı bu isyanlardan kitlesel oluşu ve bölge ülkelerini sarsan etkisi ile farklılaşmaktadır. Buazizi eylemi sonrası Tunus'ta başlayan destek protestoları, işsiz üniversitelilerin liderliğinde gerçekleşmiş ve adeta toplumsal sorunların çözümü protestosuna dönüşmüştür (Kışlakçı, 2012, s.77). Halk, artık sorunlarına çözüm için eylem yapmaktadır ve bu eyleme öğrenci, sağcı, solcu her kesimden herkes katılmaktadır (Doster, 2013, s.56). Tunus, olayların başladığı ilk ülke olmakla birlikte yönetimi kısa sürede değişen ülke olarak da Arap Baharı'nda yerini almıştır (Zengin, 2013, s.29).

Tunus sonrası olaylar Mısır ve Libya'da cereyan etmiş, Mübarek ve Kaddafi rejimleri de halkın isteği ile sonlandırılmıştır (Diriöz, 2012, s.68). Diktatörler sonrası devrimin yaşandığı ülkelerde halkın beklediği değişim olmamış; Yemen ve Libya'da istikrar sağlanamamış, Mısır ve Tunus'ta İslami eğilimli yönetimler halkın isteklerine cevap verememiştir (Doster, 2013, s.57) İstikrarın sağlanamaması halkın eylemlerinin devamına, eylemlerin devamı da yönetimlerin demokrasiden uzaklaşmasına neden olmuştur. Öyle ki, Mısır'da Mursi iktidarının halkın isteklerine cevap verememesi protestoların tekrarlanmasına, akabinde askeri darbeye giden bir sürecin başlamasına neden olmuştur (Atacan, 2014, s.62). Her ne kadar askeri darbe sonrası yeni bir yönetim görülse de Mısır'da istikrarsızlık devam etmektedir. Darbe sonrası, askeri yönetim Müslüman Kardeşler aleyhine hareket ederken, Müslüman Kardeşler askeri yönetimi protesto etmekte ve halkın bazı kesimlerinden de destek görmektedir (Atacan, 2014, s.62). İstikrarın sağlanamadığı ülkelere Libya ise; iç savaşa sürüklenmiştir. Aşiretlerin siyasetteki baskın rolünün muhalefetin tek ses olmasını engellediği Libya, Kaddafi yanlıları ve muhalifleri olarak adeta ikiye bölünmüş ve iç savaş süreci başlamıştır (Zengin, 2013, s.68). Bir iç savaş da Suriye'de yaşanmış, Suriye'de yönetim adeta halka karşı savaş başlatmıştır.

Arap Baharı süreci için bölgede gereken tüm şartların gelişmiş olması ve hatta küçük grupların protesto gösterilerinin zaman zaman görülmesi, bölge halklarının kitlesel protestoları için zemin hazırlamıştır (Kutlay ve Dinçer, 2011, s.101). Bölge halklarının birlikte hareket etmesini kolaylaştıran bu zemin, Arap Baharı sonrası yönetimlerde değişimin başarısında etkili olamamıştır. Kitlesel eylemler sonucunda bölge yönetimlerinin bir kısmında aktörler değişmiş, bir kısmında halk lehine yönetimlerde kısmi değişiklikler yapılmış, bir kısmında ise değişim yaşanmamıştır (Taş, 2012, s.14). Bölgede yaşanan tüm değişimler sonucunda istikrar sağlanamamıştır. Arap Baharı sonrası bölge ülkelerinde görülen darbe ve iç savaş, yönetimlerde diktatörler sonrası oluşan istikrarsızlık sonucu görülmüş, bu istikrarsızlık bölgede var olan diğer bir tehlikenin terörün güç kazanmasını sağlamıştır.

4. Terörün Ortadoğu Geçmişi

Terörizmin tanımı kısaca; aktör/aktörlerin bir amaca ulaşmak için şiddet kullanarak gerçekleştirdikleri eylemler olarak yapılabilir (Şahin ve Şener, 2011: s.230). Terörizm, küreselleşme sonrası kendisini revize etmiş ve günümüzde daha çok ön plana çıkmış bir kavramdır (Şahin ve Şener, 2011: s.252). Terörizmin ulaştığı boyutların kavranması ise; 11 Eylül saldırıları ile gerçekleşmiştir. 11 Eylül saldırıları ile terörizm küresel ölçekte bir sorun olarak kabul edilmiş ve yine küresel ölçekte çözümler aranmıştır (Yıldız, 2010: s.13). Amerika'nın 11 Eylül saldırıları sonrası terörizm sorununa bulduğu çözüm, teröre destek veren Ortadoğu'nun demokratikleştirilmesidir.

Ortadoğu özellikle 11 Eylül saldırıları ile adeta terörle anılır olmuştur. Kadim medeniyetlerin beşiği Ortadoğu'nun terörle anılması 11 Eylül saldırıları ile ivme kazanmış olsa da bölge, Batı Dünyası'nın gözünde içinde bulunduğu anti-demokratik şartlar nedeniyle terörün, doğduğu ve sürekli beslendiği bir merkezdir (Ayhan, 2007: s.115). Batı bu oryantalist düşüncesini, Sovyet tehdidine karşı gerçekleştirdiği yeşil kuşak projesiyle alt yapısı oluşan terör örgütleri ile desteklemiştir (Ertürk, 2010: s.95). Özellikle El-Kaide örgütünün 11 Eylül saldırıları sonrası dünyada yabancı karşıtlığı artmıştır ve Batı'da Ortadoğu'nun simgesi kabul edilen Müslüman, Arap gibi kavramları taşımak terörle eşdeğer tutulmuştur (Özerkmen, 2004: 257). Batı'nın terör için oluşturduğu bu tanım, aslında Ortadoğu'da planladığı projeleri için meşrulaştırıcı bir sebeptir. Nitekim 11 Eylül sonrası 'demokratikleştirme' hareketi başlatan Amerika, önce Afganistan daha sonra da Irak topraklarına gerçekleştirdiği operasyonlarla terörizme savaş açmıştır. Amerika bölgenin siyasal ve sosyal koşullarının terör örgütlerinin gelişmesi için uygun olması nedeniyle değiştirilmesi, demokratikleştirilmesi gerektiğini ileri sürerek bu operasyonları gerçekleştirmiştir (Ayhan, 2007: s.109). Aslında Batılı güçlerin özellikle de Amerika'nın amacı Ortadoğu'ya demokrasi götürmek değil, enerji kaynaklarını elde etmek ve bu kaynaklara ulaşımın güvenliğini sağlamaktır (Özer, 2009: s.202). Amerika bölgeyle ilgili amaçlarına ulaşmak için uyguladığı bu demokratikleştirme hareketini 'Büyük Ortadoğu Projesi' ile gerçekleştirmekte ve bölge ülkelerinin günümüz sistemine entegrasyonu olarak ifade etmektedir (Ş. Deniz, 2012: s.182). Büyük Ortadoğu Projesi'nin İlk kurbanları Afganistan ve Irak olmuştur. Bu iki ülkeden Afganistan Hazar ötesi, Irak da Ortadoğu enerji kaynakları için önem arz eden ülkelerdir (Özer, 2009: s.202). Afganistan ve Irak 11 Eylül saldırıları sonrası terör örgütlerine destek verdikleri gerekçesiyle işgal edilmiştir (Özer, 2009: s.192). Amerikan işgali sonrası her iki ülkede de istikrar sağlanamamıştır ve terör örgütleri yok edilememiş aksine daha çok güçlenmiştir. Demokrasinin bedelini çok ağır bir şekilde ödeyen ve hala ödemeye devam eden bu iki ülke tüm dünyaya göstermiştir ki, demokrasi ihraç edilemeyen bir olgudur (Doster, 2013: s.60).

Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında oryantalist düşüncelerini temel alarak Ortadoğu'yu demokratikleştirmeye çalışan başta Amerika olmak üzere tüm Batılı güçler, demokrasi için ülkelerin özelliklerine göre bir birikime ihtiyacı olduğunu gör(e)memektedir. Ortadoğu zengin toplumsal yapısı, uzun bir tarihi geçmişi ve örselenmiş halkları ile demokrasiden önce istikrara ihtiyaç duymaktadır. Ortadoğu istikrarsız yönetimlerin sonucu olarak sürekli bir savaş ortamına dönüşmüştür. Ülkelerde iç savaşlar yaşanırken, bu kaostan beslenen terör örgütleri günden güne güçlenmekte ve sayıları artmaktadır. Özellikle adını yüksek oranlı katılımın yaşandığı ve aşırı şiddet uygulamaları ile duyuran Irak Şam İslam Devleti (İŞİD), bölgede önemli ölçüde güç kazanmıştır (Toman ve Akman, 2014: s.313). 11 Eylül saldırılarını milat olarak kabul ettiğimizde, 11 Eylül öncesi ve sonrasında terör örgütlerinde önemli bir değişim yaşandığı görülmektedir. 11 Eylül sonrası küreselleşmenin de etkisiyle terör artık tüm dünya ülkelerini tehdit edebilecek boyuta gelmiştir (Ertürk, 2010: s.83). Örgütlerin gerçekleştirdiği eylemlerin hedefleri ve araçları farklılaşmış, eylemler daha küresel boyutlara ulaşmıştır (Yalçın, 2006: s.101). Terör örgütlerinde, etnik, dini vb. temelli gruplar ön plana çıkmıştır (Ertürk, 2010: s.90). Etnik ve dini terörün güçlenmesinin sebeplerinden biri de ulus devletlerde özellikle

küreselleşmeyle birlikte görülen toplumsal çözülmedir (Ertürk, 2010: s.90.). Öyle ki Hizbullah'ın Şii ve Hamas'ın Sünni terör örgütleri olarak kabul edilmesi, terör örgütlerinin mezhepsel olarak gruplara ayrıldığını göstermektedir (Zengin, 2013: s.94). Dini terörün bir diğer tetikleyici sebebi de kapitalist dünyaya karşı savunulacak bir ideoloji arayışı ile kendi kültüründen bir kavramın, din kavramının ideoloji olarak kabul edilmesidir (Özerkmen, 2004: s.260). Bu ideoloji adına yapılan terör eylemlerinde, dini terimler (şehadet, cihad vb.) kullanılarak dava haklı gösterilmektedir (Açıkgöz, 2013: s.318). Ortadoğu'da ister dini ister etnik olsun, terör örgütlerinin güçlerinin arkasındaki nedenlerden biri olarak halk desteği de görülebilmektedir. Yönetimlerin siyasi ve ekonomik başarısızlıkları, terör örgütlerini halk için alternatif olarak öne çıkarmaktadır (Cirhinlioğlu Ve Bulut: 2010, s.308). Ortadoğu ülkelerinde yönetimlere karşı muhalif güç olarak terör örgütleri görülmektedir. Halkın desteği ile muhalif statüsüne yükselen terör örgütleri böylece meşrulaşmaktadır. Özellikle Arap Baharı ile birlikte halk hareketlerini destekleyen Libya İslami Mücadele Grubu meşrulaşan terör örgütlerindedir (Doğan Ve Durgun, 2012: s.83). Arap Baharı'nın etkilediği her unsur aslında Arap Baharı üzerinde etkili de olmuştur. Mısır'da askeri darbe, Libya'da iç savaş ve bölgede faaliyet gösteren örgütler, Arap Baharı sürecinin devrim niteliğinde yıpratıcı bir etkiye neden olmuştur. Süreç Suriye topraklarına ulaştığında ise; devrim niteliğini kaybetmiştir. Sıkı Baas rejiminin yönetiminde olduğu Suriye'de, yönetimin isyanlara sert yanıt vermesinin yanı sıra, halkın muhalif güçlere olan güvensizliği de sürecin Suriye seyrini etkilemiştir (Doster, 2014: s.184). Suriye'de Arap Baharı bir iç savaşa dönüşmüştür. Arap Baharı'nın Suriye ile birlikte sona eren domino etkisi sonrası bölgede; demokrasi yerine iç savaş ve darbe yerleşmiştir.

5. Devrimin Getirdikleri: İç Savaş Ve Darbe

Suriye ile birlikte seyri değişen Arap Baharı, beklenenlerin aksine demokrasi ve refah getirmemiştir. Yemen, Libya ve Suriye'de iç savaş, Mısır'da darbeye yol açmıştır. Sürecin ilk etkileri ile diktatörlerin devrildiği Yemen, Libya ve Mısır'da, Suriye'nin sürece dâhil olması ile birlikte süreç gerilemeye başlamıştır. Sürecin gerileme dönemi aynı zamanda demokrasiye geçiş aşamasındaki ülkeleri de etkilemiştir.

Salih yönetiminin Hadi yönetimine devredildiği Yemen'de, Ulusal Diyalog Konferansı ile beklenen yeni anayasa oluşturulamamış üstelik Husiler Hadi'nin icraata geçmeyen söylemlerini öne sürerek masadan kalkmıştır (Semin, 2015: 2). Yemen'de geçiş sürecinin başarısızlığında etkili olan diğer nedenler bağımsızlık için ısrar eden Güney Yemen ve Husiler'in destekçisi olarak öne çıkan Salih rejimi kalıntılarıdır (Kurt, 2015: 12). Arap Baharı sonrası diktatörün yönetimden uzaklaşması demokrasi için olumlu bir adım olsa da, diktatörün arkasında bıraktığı köklü yönetim kadrosu göz ardı edilmemesi gereken önemli bir faktördür. Nitekim Yemen örneğinde bu kalıntının Husiler'i destekleyerek diyalog sürecini baltaladığı görülmektedir. Husiler, hükümet karşıtı gösterilerle başladıkları isyanlarını, işgallerle sürdürmüşler ve Eylül 2014'de başkenti işgal etmişlerdir (Kurt, 2015: 14). Husi işgalleri ile birlikte ülkede aynı zamanda aşiretler arasında da dini, siyasi veya çıkar çatışmaları yaşanmıştır (Gezgin ve Muslu, 2015: 244). Ülkede oluşan otorite boşluğu ile birlikte ortaya çıkan çıkar çatışmaları, mevcut terör örgütü El-Kaide'nin hareket alanını genişletmiştir (Gezgin ve Muslu, 2015: 242). Ülkede mevcut çatışmalara El-Kaide'nin de dahil olması ile kaos ortamı derinleşmiştir.

Bölgenin bir diğer ülkesi Libya'da, aşiretler arasında yaşanan çıkar çatışmaları ile ülkede kaos ortamı oluşmuştur. Kaddafi sonrası oluşan otorite boşluğu, aşiretler arasında uzlaşma sağlanamaması ile tehlikeli boyutlara ulaşmış ve iç savaşa yol açmıştır. Arap Baharı ile birlikte başlayan isyanlara Kaddafi'nin karşılık vermesi ile başlayan Libya iç savaşı, Kaddafi'nin Batı ittifakı ile sonlanan yönetiminden sonra da devam etmiştir (Akgül, 2011: 57). Kaddafi sonrası oluşan otorite boşluğu, aşiretler arasındaki iktidar mücadelesinin sürekliliğine ve buna bağlı olarak da iç savaşın devamına yol açmıştır. Libya ile birlikte Arap Baharı sürecinde bir ilk yaşanmış ve sürece Batı'nın dâhil olduğu görülmüştür. Libya'ya gelene kadar süreci Ortadoğu demokrasi hareketi olarak gören Batı dünyası, Libya'da iç savaşa dönüşen demokratik harekete menfaatleri söz konusu olduğunda dâhil olmuştur. Söz konusu menfaatlerin içeriği Libya petrolünün ülkenin istikrarsızlığı ile zarar görmesini istemeyen Batı, NATO operasyonu ile sürece müdahale etmiştir (Yıldırım, 2015: 383).

Demokrasiye geçiş döneminde halkın seçtiği bir yönetimin iktidara geldiği Mısır, bölgede süreçle birlikte askeri darbeyi yaşayan tek ülkedir. Arap Baharı ile birlikte Mübarek yönetiminin devrildiği ve seçimle Mursi yönetiminin iktidar olduğu Mısır, askeri darbe ile bir yanlıyla iki

doğrusunu kaybetmiştir. Mısır'da gerçekleşen askeri darbe, aslında Mübarek yönetiminden geriye kalan elit kadronun yerini koruduğunu göstermektedir (Uysal, 2014: 58). Öyle ki bu kadro, halkın seçtiği yönetimi iktidardan uzaklaştırabilecek kadar kökleşmiş ve güçlü bir yapıya sahiptir.

Sürecin devrim niteliğini yitirdiği Suriye'de ise; iç savaşa Rusya müdahil olmuş ve süreçte Esad taraftarı olarak yer almıştır (Örki, 2015: 82). Rusya'nın da sürece müdahil olması ile birlikte süreç bir çıkar çatışmasına dönüşmüştür. Artık bölge ülkelerinin demokrasi hareketi bölgeden çıkar sağlamak isteyen güçlerin savaşına dönüşmüştür.

6. Evrilen Devrim: Arap Baharı

Arap Baharı'nın bölge ülkeleri üzerindeki etkisi her ülkede farklılık göstermiştir. Bölge ülkelerinden Mısır ve Suriye Arap Baharı süreci için ayrı bir önem taşımaktadır. Ortadoğu'da Suriye ve Mısır kilit ülkelerdir. Ortadoğu'da Arapların 'Mısır olmadan savaş, Suriye olmadan barış olmaz' sözünün doğruluğu Arap Baharı'nın Suriye'ye ulaşmasından sonra adeta kanıtlanmıştır (Zengin, 2013: s.94). Mısır, Mağrip ve Maşrik'i birleştiren coğrafi konumu ile Arap Dünyası'nda lider ülke olabilme özelliğinde kilit bir ülkedir (Duran ve Yılmaz, 2012: s.58). Suriye ise; gerek terör örgütleri, gerek Arap Milliyetçiliği ve gerek İsrail karşıtlığı gibi hassas dengeler üzerindeki hâkimiyeti ile bölgede kilit ülke özelliği taşımaktadır (Zengin, 2013: s.94). Arap Baharı'nın kilit ülkelerdeki etkisi önemlidir. Bu kilit ülkelerden Mısır'da Arap Baharı sonrası askeri darbe gerçekleştirilmiştir (Doster, 2014: s.183). Suriye'de ise Arap Baharı etkisi bir iç savaş ve insanlık dramına dönüşmüş yönetim değişmemiştir (Toman ve Akman, 2014: s.313). Arap Baharı'ndan etkilenen diğer ülkelerde de devrim etkisi kısa sürmüş, yönetimlerde istikrarsızlık hâkimiyet kurmuştur (Doster, 2014: s.168). Arap Baharı'nın Suriye'de nitelik değiştirmesi ve başarılı olduğu ülkelerde demokrasi hareketlerinin sonlanmasında belki de en büyük etken, diktatörlerin yönetimlerinden kalan kökleşmiş mirastır. Arap Baharı sonrası diktatörlerden kurtulan ülkelerde elit kesim yönetici pozisyonunu korumuştur. Oysa devrim sonrası sadece yönetici değil, yönetim kadrosu hatta yönetim şekli de değişmelidir (Güngör, 2007: s.76). Ortadoğu ülkelerinde aslında diktatörler ülke yönetimindeki elitlerin temsilcisidir. Bu elitlerin yönetimden uzaklaştırılması ile ancak devrim gerçekleştirilebilir. Devrimlerin eski sistemi tamamen yıkmaya özelliği Arap Baharı'nda görülmemektedir. Devrimlerin yeni bir sistem ideolojisini barındırması Arap Baharı'nda olmayan bir diğer özelliktir (Güngör, 2007: s.91). Arap Baharı; destek protestoları ile başlamış daha sonra toplumsal sorunların dile getirildiği kitlesel gösterilere dönüşmüştür. Herhangi bir ideoloji sahibi olmayan Arap Baharı, ülkelerin iktidarlarını dönüştürememiş ve ülke yönetimlerindeki kadroları alt-üst edememiş olması sebebiyle, devrim değil sadece bir isyandır. İsyan ve devrim arasındaki fark; alt-üst olmuş elit kadrolar ve dönüştürülmüş iktidarlardır (Güngör, 2007: s.96). Bu nedenle Arap Baharı devrim değil tüm Ortadoğu ülkelerinde görülen devrim niteliğinde halk isyanlarıdır. Devrim niteliği taşıyan halk isyanlarından oluşan Arap Baharı yalnızca 'bir devrim' girişimi olabilir.

7. Sonuç

Arap Baharı; devrim niteliğinde başlamış, Mısır, Yemen, Tunus ve Libya'da diktatörleri devirmiş ve demokrasi için bu ülkelerde bir başlangıç olmuştur. Demokrasi adına adımlar atılmış, seçimler yapılmış, halk yeni yöneticilerini seçmiştir. Süreç tamamlanmadan bölgede eskiye dönüş başlamıştır. Bu geri dönüş bölge ülkelerinin yönetimlerinde bulunan engellerden kaynaklanmaktadır.

Diktatörlerin bölgesi Ortadoğu'da, yönetimlerin değişmesi uzun ve zor bir süreç gerektirir. Bölge ülkeleri uzun bir sömürge dönemi sonrası ve hala devam eden diktatörlük dönemi ile demokrasiden oldukça uzaklaşmıştır. Demokrasi için gerekli kurumların eksikliği, demokrasiye geçişi daha fazla zorlaştırmaktadır. Ülke yönetimleri diktatör sonrasında istikrarı sağlayabilecek alternatif bir yöneticiden yoksundur. Halk diktatöre alternatif olarak bölgede faaliyet gösteren terör örgütlerinden medet ummaktadır. Yönetimlerde diktatörlerle birlikte faaliyet gösteren kemikleşmiş bir elit kadro mevcudiyeti ise; değişimi engelleyen diğer bir faktördür. Arap Baharı süreci yönetimlerde kısmi değişiklikler sağlamış olsa da tam bir değişim söz konusu olamamıştır. Yönetimlerde değişimin tam anlamıyla gerçekleşmemesi yeni bir sistemin kurulmasını zorlaştırırken, eski sistemin kaldığı yerden devam etmesi zor olmamaktadır. Devrim niteliği taşıyan halk isyanlarının kitlesel boyutlara ulaştığı Arap Baharı; ideolojisiz ve lidersiz bir süreç olma özelliğiyle de devrimlerden farklılaşmaktadır. Süreç bölge yönetimlerinin tamamını değiştirememiş ve değişiklik yaptığı yönetimlerde de kısmi değişim gerçekleşmiştir. Devrimler yönetimleri alt-üst ederken Arap Baharı sadece diktatörleri devirmiş, elitler

yönetimde kalmıştır. Yönetimlerde devrim olmaması da değişimin kısa sürmesine neden olmuştur.

Ağır yaşam koşullarının zorladığı halkların kitlesel isyanı Arap Baharı, ardında iç savaş, darbe ve terörle bir insanlık dramı bırakmıştır. Bölgede yaşanan tüm istikrasız yönetimlerin oluşturduğu otorite boşluğu, terörün güçlenmesine neden olmakta ve terörün güçlenmesi ile de istikrarsızlık devam etmektedir. Şiddet ortamının hâkim olduğu bölgede güvenlik sorunu göç hareketini beraberinde getirmektedir. Arap Baharı süreci devrim niteliğinde kitlesel bir halk ayaklanması olarak başlamış fakat Ortadoğu'da yaşanan kitlesel bir iç savaşa evrilmiştir. Arap Baharı süreci sona ermiş olsa da etkisi hala devam etmektedir. Fakat Arap Baharı'nın demokrasi getirmeyeceği aşikârdır. Bununla birlikte Arap Baharı, ekonomik reformları da gerçekleştirememiştir. Üstelik iç savaşlar ve darbe yönetimi ile ekonomi daha da kötüleşmiştir. Tüm bu olumsuzluklara rağmen Arap Baharı, bölgede kitlesel bir hareketin gerçekleşebilme potansiyeli olduğunu göstermiştir.

Kaynakça

- Örki, A. (2015). Suriye İç Savaşı Üstüne. Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi , 4 (1), 67-96.
- Özer, A. (2009). 11 Eylül,Bölünen Dünya,Hantington Ve Çatışma. Toplum Ve Demokrasi , 3 (5), 191-210.
- Özerkmen, N. (2004). Terör, Terörizm Ve Radikal İslamcı Terör. Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi , 44 (2), 247-265.
- Açıkgöz, R. (2013). İntihar Saldırıları: Terör Mü Özgürlük Arayışı Mı? Akademik İncelemeler Dergisi , 8 (2), 303-330.
- Akbaş, Z. (2012). Ortadoğu'da Değişim Süreci Ve Türk Dış Politikası. Akademik Yaklaşımlar Dergisi , 3 (1), 51-73.
- Akgül, Ö. (2011). Libya'da İç Savaşa Dış Müdahale: Avrupa Birliği Devrimin Neresinde? Ortadoğu Analiz Dergi , 3 (36), 51-59.
- Atacan, F. (2014). Duvar: Devrim Mi, Geri Dönüş Mü? Moment Dergi , 1 (1), 56-68.
- Ayhan, V. (2007). Ortadoğu'nun Demokratikleştirilmesi İkilemi: Filistin, Suudi Arabistan Ve İran Örneğinde Eleştirel Bir Bakış. Akademik Ortadoğu , 2 (1), 100-140.
- Cirhinlioğlu, Z., & Bulut, E. (2010). Terör, Din Ve Siyaset. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 20 (2), 301-322.
- Deniz, Ş. (2012). Ortadoğu'nun Yeniden İnşasının Yapı Bozumu: Büyük Ortadoğu Projesi Üzerine Bir Analiz. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi , 5 (20), 168-183.
- Deniz, T. (2012). Mekansal Paylaşım Açısından Büyük Ortadoğu Projesi Ve Türkiye. Marmara Coğrafya Dergisi , 147-171.
- Diriöz, O. (2012). Libya'da Politik Dönüşümün Sorunları Ve Fırsatları. Ortadoğu Analiz , 4 (38), 63-70.
- Doster, B. (tarih yok). Arap Baharı Avrasya-Atlantik Rekabetini Yorumlamak. 23 02, 2015 tarihinde Bilgesam: <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-327-2014090439arap-bahari-uzerinden-avrasya-atlantik.pdf> adresinden alındı
- Doster, B. (2013). Arap Baharı'ndan Demokrasi Beklemek. Ortadoğu Analiz , 5 (50), 55-60.
- Doğan, G., & Durgun, B. (2012). Arap Baharı Ve Libya: Tarihsel Süreç Ve Demokratikleşme Kavramı Çerçevesinde Bir Değerlendirme. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 1 (15), 61-90.
- Duran, B., & Yılmaz, N. (2012). Ortadoğu'da Modellerin Rekabeti: Arap Baharı'ndan Sonra Yeni Güç Dengeleri. Ankara: Seta .
- Ertürk, D. (2010). Bir Egemenlik Aracı Olarak Küresel Terör. 11 12, 2014 tarihinde E-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi: www.e-sarkiyat.com- ISSN: 1308-9633 adresinden alındı
- Güngör, C. (2007). Devrim Üzerine. Muhafazakar Düşünce Dergi , 3 (11), 71-98.

- Gezgin, F., & Muslu, E. (2015). Yemen 2014. K. İnat, & M. Ataman içinde, Ortadoğu Yıllığı 2014 (s. 237-256). İstanbul: Açılım Kitap.
- Kışlakçı, T. (2012). Arap Baharı. İstanbul: İlimyurdu Yayıncılık.
- Kurt, V. (2015). Devrim'den Askeri Müdahaleye Yemen. İstanbul: Seta.
- Kutlay, M., & Dinçer, O.B. (2011). Arap Baharı ABD'nin Hegemonik Projesi Midir? Türkiye Günlüğü , Yaz, 100-110.
- Semin, A. (2015). Yemen Krizi, Husiler Ve İran-Körfez Güç Mücadelesi . İstanbul: Bilgesam.
- Şahin, O., & Şener, B. (2011, Nisan 28-29). T.C. İzmir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası Sempozyumu. Terörizm Olgusu Ve Türkiye'de Pkk Terörünün Algılanmasında Bölgesel Farklılıklar: Bir Alan Çalışması , 226-256. İzmir, Türkiye.
- Taş, R. (2012). Ekonomik Analiz-Ortadoğu'daki Gelişmelerin Ekonomik Anlamı Ve Küresel, Bölgesel Ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Potansiyel Etkileri. Turgut Özal Üniversitesi Ekonomik Sosyal Ve Siyasal Araştırma Ve Uygulama Merkezi. Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Yayınları.
- Toman, M., & Akman, H. (2014). Küresel Teröre Karşı Savaş Doktrininin Oluşumu Ve Ortadoğu'ya Yansımaları. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi , 7 (35), 297-316.
- Uysal, A. (2014). Mısır Değişimin Buruk Tadı Ya Da Çıkmaz Sokak? Stratejik Düşünce Dergi (54), 58-61.
- Yıldırım, B. (2015). Libya 2014. K. İnat, & M. Ataman içinde, Ortadoğu Yıllığı 2014 (s. 381-402). İstanbul: Açılım Kitap.
- Yıldız, M.Z. (2010). Değişen-Dönüşen Toplum Ve Mekan Bağlamında Küresel Terörizmi Yeniden Düşünmek. Uluslararası Güvenlik Ve Terörizm Dergisi , 1 (2), 1-24.
- Yılmaz, S. (tarih yok). Orta-doğu Dönüşürken İsrail-Filistin Çatışması Ve Türkiye. 11 02, 2015 tarihinde beykent.edu.tr.: <http://www.beykent.edu.tr/WebProjects/Uploads/yilmaz-ocak2.pdf> adresinden alındı
- Yalçın, S. (2006). Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizmin Dönüşümü Ve Terörizmle Mücadele. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 2 (4), 98-119.
- Zengin, G. (2013). Kavga Arap Baharı'nda Türk Dış Politikası 2010-2013. İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayın.